

ВПЛИВ КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ПРОЦЕС АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ У СЛОВАЧЧИНІ*

Марія Казьмирчук

THE IMPACT OF COMMUNICATION TECHNOLOGIES ON THE ADAPTATION PROCESS OF UKRAINIAN REFUGEES IN SLOVAKIA*

Mariia Kazmyrchuk

This article is the result of an ethnographic study designed to reveal the interaction between modern communication technologies and the processes of adaptation of Ukrainian refugees in Slovakia, which takes place in an extremely complex socio-cultural context. The author aims not only to describe the facts, but also to offer in-depth analysis and theoretical reflections that allow us to better understand the impact of communication technologies on the process of refugee adaptation. The article offers a broad overview of the communication tools used by Ukrainian refugees in Slovakia, examining their role in identity formation, adaptation strategies, and interaction with the local population. The author uses ethnological methods to examine the dynamics of these interactions in detail, paying attention to the psychosocial and cultural dimensions of the adaptation process. The article reveals how the use of mobile applications, social platforms, and other technologies affects language learning, cultural heritage preservation, and the development of social networks and virtual communities on Facebook and Telegram. The study details the obstacles and benefits that arise from this interaction, as well as the ethnic and cultural aspects of the adaptation process. It also highlights the blocks of information most often sought by Ukrainian refugees in virtual communities. The author focuses on the issues of cybersecurity and privacy related to the use of technology, as well as their impact on the preservation of individual and collective rights and freedoms of Ukrainian refugees. The article takes into account the ethical requirements and challenges arising from the use of modern communication tools in the process of migration adaptation. The conclusions of the article emphasize that the use of technology is a key factor that helps Ukrainian refugees to preserve their cultural identity, expand social ties, and successfully adapt to the new socio-cultural environment. The article also identifies prospects for further research on the impact of communication technologies on migration dynamics and adaptation strategies.

Keywords: adaptation, refugees, communication technologies, ethnology, migration, cybersecurity.

Сучасний світ стикається з невідомими потоками міграції, які породжують низку суспільних викликів і проблем. Однією з найбільш актуальних є проблема адаптації біженців до нових умов життя, яка стає складним завданням як для самих біженців, так і для країн, які надають їм притулок. Через військові конфлікти та соціальні негаразди в рідній країні, українські біженці змушені шукати прихисток та новий життєвий шлях у інших країнах, зокрема у Словаччині. Адаптація українських біженців в новому соціокультурному середовищі є складною та багатогранною проблемою, яка охоплює різні аспекти, такі як освіта, працевлаштування, мовна і культурна асиміляція, а також взаємодія з місцевим населенням. Сам процес адаптації визначається не лише зовнішніми обставинами, але і внутрішніми чинниками, такими як психологічна стійкість, рівень підтримки спільноти та доступ до ресурсів. Ця проблема набуває особливої гостроти у зв'язку зі стрімким розвитком технологій, які не тільки змінюють спосіб життя сучас-

*Фінансується програмою ЄС NextGenerationEU в рамках Плану відновлення та стійкості для Словаччини в рамках проекту № 09I03-03-V01-00092.

Funded by the EU NextGenerationEU through the Recovery and Resilience Plan for Slovakia under the project No. 09I03-03-V01-00092.

ного суспільства, але й відкривають нові можливості та виклики для біженців у плані соціальної інтеграції. Нині дослідження ролі комунікаційних технологій у процесі адаптації українських біженців в Словаччині є невід'ємною складовою сучасної наукової антропології та етнології.

Вивчення ролі комунікаційних технологій у житті українських біженців, які шукають прихисток у Словаччині, є ключовим для розуміння та оптимізації процесу їхньої адаптації. Комунікаційні технології, такі як мобільні додатки, соціальні мережі, віртуальні спільноти та онлайн-платформи, стають важливими інструментами в руках біженців для вирішення проблем щодо отримання інформації, спілкування та збереження власної культурної ідентичності. Дослідження впливу комунікаційних технологій на процеси адаптації українських біженців дозволить визначити, яким чином формуються та розвиваються віртуальні спільноти, наскільки корисні при навчанні новій мові та сприяють соціальній інтеграції. Також, враховуючи зростання кількості онлайн-загроз та активізацію інформаційних воєн, постає проблема безпечного використання комунікаційних технологій українськими біженцями, тобто так звана проблема кібербезпеки та забезпечення безпеки та конфіденційності цієї найуразливішої категорії населення.

Актуальність дослідження ролі комунікаційних технологій у адаптації українських біженців у Словаччині також виявляється у можливості кращого розуміння сучасних тенденцій в суспільстві та визначенні, як технологічні інновації можуть бути використані для поліпшення адаптаційних процесів. Це у свою чергу створює передумови для формування більш гнучких та ефективних програм підтримки щодо інтеграції мігрантів до нового соціокультурного середовища. Адже українські біженці нині зіштовхуються з необхідністю швидкої та ефективної адаптації до нового оточення, яке часто виявляється їм абсолютно невідомим. Враховуючи те, що комунікаційні технології стають не тільки засобом зв'язку, а й інструментом для розвитку освіти, здобуття нових навичок та створення віртуальних спільнот, важливо детально проаналізувати їхню роль у формуванні успішних стратегій адаптації. Тож дослідження цього аспекту у адаптації відкриє нові можливості для практичного застосування комунікаційних технологій у сфері підтримки біженців, що буде сприяти також подальшому вивченню окремих аспектів цієї проблематики.

У цьому дослідженні використовувалися якісні та кількісні методи дослідження. Від кінця 2022 р. автором було зібрано 11 інтерв'ю, проведено 32 онлайн-опитування з відкритими запитаннями та онлайн-опитування в соціальних мережах, завдяки чому в січні 2023 р. було зібрано 351 анкету. В опитуванні взяли участь українські біженці, які приїхали до Словаччини після 24 лютого. Всі ці респонденти старші 18 років, різного віку та статі. Більшість із них мають вищу освіту. При цьому дослідження процесів адаптації вимагає використання також офіційних статистичних джерел, якими є публікації та звіти міжнародної організації UNHCR (Верховний комісар ООН з питань біженців) про сучасні тенденції у сфері міграції. Наприклад, на офіційному веб-сайті UNHCR можна знайти звіти про стан біженців у різних країнах світу, включаючи Україну та Словаччину (UNHCR, 2022). Також UNHCR публікує звіти про стан прав людини та захист біженців у світі.

Від початку широкомасштабної війни в Україні науковці активно досліджують різні аспекти проблеми адаптації українських біженців в країнах Європейського Союзу. За два роки проведено велику роботу дослідниками з України, Австрії, Німеччині, Польщі та Чехії. Як правило, вони спираються на якісні методики та дані інтерв'ю з українськими біженцями. Так, німецькі та українські дослідники провели дослідження щодо інтеграції українців до німецького ринку праці (Giesing, Panchenko, Poutvaara 2022). Чеські дослідники проаналізували головні індикатори інтеграції біженців, зокрема і українських, у чеське суспільство (Hermapova, Andrle 2022). Група австрійських та польських дослідників на основі даних інтерв'ю з Кракова та Відня провели аналіз рівня освіти, кваліфікації та навичок, необхідних для інтеграції українських біженців на ринку праці в приймаючих країнах (Kohlenberger, Vuber-Ennser, 2023). Тобто найбільше зараз європейських дослідників хвилює питання інтеграції біженців до місцевих ринків праці, а тема комунікаційних технологій та їхнього впливу на адаптацію українських біженців не стала поки що предметом спеціального наукового дослідження.

Окремо також українськими вченими обговорюються проблеми використання телеграм-каналів та масмедіа, кібербезпеки та інформаційних воєн, які не пов'язані безпосередньо з біженцями та їхньою адаптацією. Так, Л. Чернявська, Н. Данилюк відзначили важливість мобільних додатків, соціальних мереж як інструментів отримання інформації, ефективної комунікації в епоху стрімкого розвитку технологій (Чернявська & Данилюк 2021). В. Жугай та Т. Кузнєцова дослідили український контекст особливостей використання телеграм-каналів (Жугай & Кузнєцова 2021). Оцінку культури кібербезпеки інформаційної системи провели І. Скітер та

М. Ворохоб (Скітер & Ворохоб 2021). Новітні проблеми кібербезпеки у наукових працях розглянув О. Летичевський (Летичевський 2023). Кібербезпеку України та її проблеми проаналізувала С. Онищенко (Онищенко 2022). Зарубіжними дослідниками розглядаються проблеми розвитку ідей про військову кібернетичну силу на прикладі американського досвіду (Lonergan & Schneider 2023) або вони висвітлюють дії груп зловмисників у соціальних мережах (Ikwu, Giommoni, Javed, Burnap, Williams 2023). Тобто кібербезпека та вплив комунікаційних технологій на адаптацію біженців як найбільш вразливої категорії вимушених мігрантів дослідниками поки що не вивчається.

Метою статті є дослідити та систематизувати вплив сучасних комунікаційних технологій на процес адаптації українських біженців в Словаччині, зосереджуючись на ролі соціальних мереж та інших інструментів комунікації у формуванні їхньої ідентичності, соціальних зв'язків, навчанні мови та взаємодії з місцевим населенням. Також доцільно представити та проаналізувати ці технології, зокрема фейсбук групи та телеграм канали, розкриваючи їхню роль у збереженні самоідентифікації, сприянні соціальній інтеграції та розвитку віртуальних спільнот. Крім того, у зв'язку із швидким розвитком комунікаційних технологій потрібно розглянути безпекові виклики, що виникають при їх використанні в умовах вимушеної міграції, та надати рекомендації для політики міграційної інтеграції, враховуючи унікальний досвід українських біженців у Словаччині.

Україна, яка стала свідком нестабільності та конфлікту на своїй території, зазнала значного відтоку громадян, які шукають притулку та безпеки у сусідніх країнах. Однією з таких країн, яка приймає значну кількість українських біженців, є Словаччина. Сучасна ситуація має свої особливості, які необхідно враховувати при вивченні адаптації українських біженців у цьому контексті. Насамперед, важливо відзначити розміри потоку біженців з України в Словаччину. Спостерігається стійке зростання кількості вимушених мігрантів, які покидають Україну у зв'язку з військовим конфліктом та труднощами соціально-економічного характеру. Станом на 31 грудня 2023 р. близько 6 млн українських біженців перебувало в Європі. До Словаччини після 24 лютого 2022 р. прибуло 1982815 українців. Станом на грудень 2024 р. статус біженця або тимчасового прихистку у Словаччині отримали 134995 громадян України (UNHCR, 2022). Такий значний розмір міграційного потоку до невеликої територіально Словаччини дозволяють чіткіше оцінити величезний обсяг викликів, що постають, перед словацьким суспільством.

Окрім кількісних аспектів, важливо відзначити також структуру та характер цього міграційного потоку. Багато українських біженців виявляються людьми з різномірними соціальними та професійними характеристиками, які включають родини (насамперед багатодітні сім'ї), дітей, людей похилого віку, а також тих, хто має особливі потреби. Так, за даними опитування, проведеного у 2023 р., серед українських біженців переважають жінки. Причиною цього є те, що під час воєнного стану чоловікам віком 18–60 років заборонено залишати Україну. Тому в українських біженців родини є частіше неповними та розірваними. Інша значна група – це діти. За даними УВКБ ООН, понад третина із усіх українських біженців за кордоном – це неповнолітні (Зануда 2023). Це підтверджується також зібраними автором даними онлайн-опитування в соціальних мережах, проведеного в січні 2023 р. Із 351 опитаних українців у Словаччині 88% були жінками, і тільки 12% чоловіками (Казьмирчук 2023). Зібрані дані допомагають висвітлити специфічні виклики та потреби цієї групи в процесі адаптації в новому соціокультурному середовищі. Тож опитані українські біженці мають дуже суттєву відмінність від інших вимушених мігрантів, бо за своїми демографічними показниками переважна більшість є жінками молодшого або середнього віку, або неповнолітніми дітьми.

Потрібно також стисло розглянути основні виклики та проблеми, з якими стикаються українські біженці під час адаптації у Словаччині. Їхня адаптація є дуже багатоаспектним процесом, ускладненим різницею в культурних, соціальних та економічних умовах. Одним з найголовніших аспектів є питання мовного бар'єру. Незнання або обмеженість знання місцевої мови дуже ускладнює взаємодію з місцевим населенням, утруднюючи комунікацію та соціалізацію. Особливо негативно це позначається на неповнолітніх українських біженцях, які уникають спілкування з місцевими ровесниками через вікові трансформації та можливість навчатися тільки онлайн. Так, згідно проведеного авторського онлайн-опитування 319 українців, тільки 35% з них віддали власних дітей до словацьких шкіл (Казьмирчук 2023).

Поняття нової культури та соціальних норм також є важливими для адаптації. Найбільшим викликом для українських біженців є збереження власної ідентичності та традицій в умовах нового середовища, де домінують інші цінності. І хоча Словаччина розташована близько до України, проте біженці відразу помічають велику різницю між культурою обох країн. Не остан-

ню роль у цьому відіграють різні освітні підходи та релігійні переконання, ставлячи перед українськими біженцями завдання збереження своєї культурної спадщини при взаємодії з новим оточенням.

До цього слід додати, що українські біженці мають значні проблеми з економічною адаптацією. Багато з них мають труднощі у пошуку роботи, зокрема через визнання кваліфікацій та відмінності у вимогах ринку праці. Так, про проблеми із нострифікацією та визнанням дипломів українського зразка заявило більш як 11% онлайн-опитаних українців у Словаччині (Казьмирчук 2023). Відсутність сталого доходу впливає на їхню соціальну інтеграцію та психологічний стан. Так, за дані опитування Євробарометра Європейської комісії (ЄК) взимку 2022–2023 р. показують, що спротив фінансовій підтримці України є більшим у Словаччині, ніж будь-де в ЄС. Лише 53% респондентів заявили, що згодні з наданням Україні фінансової підтримки, у порівнянні з 77% жителів ЄС загалом (Sekulova 2023).

Але найбільше українських біженців, серед яких переважають жінки та діти, аспекти здоров'я, що також впливає на їхню адаптацію у Словаччині. Стреси та емоційні потрясіння, які пережили біженці, безумовно рано чи пізно дають про себе знати. І українські біженці, необізнані із європейською системою охорони здоров'я, мають проблеми із доступом до медичної допомоги та соціальної підтримки, що стає додатковим чинником стресу та невпевненості. Так, найбільше різноманітних проблем у онлайн-опитаних українців у Словаччині було саме із словацькою медичною допомогою, зокрема великими чергами до лікаря, дорогими медичними послугами, пошуком вільного спеціаліста, мовним бар'єром із лікарями. Про недоступність для українців словацької медицини заявило 29% опитаних (Казьмирчук 2023).

Важливо відзначити, що українські біженці виявляють велику різноманітність за ступенем освіти, здоров'ям та професійними навичками. Проте за даними проведеного автором опитування, більшість українських біженців мають вищу освіту. Більше половини опитаних мали дипломи бакалавра та магістра (Казьмирчук 2023). Ці дані цілком узгоджуються із найсвіжішими даними зарубіжних дослідників, які свідчать про високий рівень освіти серед українських біженців у Австрії та Польщі. У їхніх звітах відзначається, що переміщені особи, як правило, мають вищі навички порівняно з загальним населенням країни їхнього походження (Kohlenberger, Buber-Ennser 2023).

Успіх адаптації визначають також соціальне прийняття та взаємодія з місцевим населенням. Розуміння культурних різниць, відкритість та сприйняття нових членів суспільства є ключовими факторами, які визначають ступінь інтеграції біженців у словацьку культуру. Проте різні соціальні опитування словацької громадськості, проведені у 2023 р., показують, що Словаччина належить до країн ЄС із найвищим рівнем соціальної дистанції між вихідцями з України та корінним населенням, а також одним із найбільш негативних ставлень з боку громадськості до вихідців з України. В опитуванні, проведеному з 5 по 16 лютого 2023 р. серед репрезентативної вибірки із 1019 респондентів – у рамках фінансованого ЄС проекту Reviv, який реалізують Братиславський інститут політики (BPI) та агентство STEM – майже половина респондентів негативно відгукувалися про українців. Їх запитували, чи роблять країну кращим чи гіршим місцем проживання приїжджі іноземці? 56,6% респондентів висловили думку, що приїзд українців знижує якість державних послуг і послаблює економіку. Крім того, 70% респондентів висловили переконання, що словацька держава надає більше підтримки новоприбулим біженцям, ніж своїм громадянам. Причини такого негативного ставлення місцевих до українців в Словаччині різноманітні: від існуючих наративів про біженців із слабкою соціальною та інституційною довірою до громадських і політичних дебатів (Sekulova 2023). Тож, через це, замість того аби культура приймаючого суспільства позитивно впливала на взаємодію з біженцями та їхню успішну адаптацію у Словаччині, яка також стикається із своїми внутрішніми викликами, вимушена міграція стає об'єктом напруги та суперечок. Ці негативні прояви можна спостерігати навіть на рівні українських онлайн спільнот в соціальних мережах, про які мова піде далі.

Огляд сучасної ситуації, у якій опинилися українські біженці в Словаччині, вказує на комплексність проблем, які виникають перед цією групою та приймаючим суспільством. Деякі із них українські біженці вирішують завдяки використанню новітніх технологій. Вони відіграють ключову роль у вирішенні різноманітних завдань, зокрема в адаптації мігрантів та біженців. Насамперед, на першому місці нині слід відзначити мобільні технології, які стали невід'ємною частиною повсякденного життя (Чернявська & Данилюк 2021). Для українських біженців у Словаччині вони стають важливим засобом отримання інформації та підтримки. Мобільні додатки забезпечують можливість отримання персоналізованої інформації щодо медичних послуг, освіти, прав та соціальних послуг. Так, для українців, які перебувають у 28 країнах, створено

додаток «I'm Ukrainian», що надає легкий доступ до інформації про послуги та сервіси співвітчизників, культурні події та зустрічі, освітні заходи, роботу, пункти допомоги, спільноти українців тощо (Redakcja ua.pl 2023). Особливо популярні серед українських біженців додатки для оплати проїзду, банкінгу, вивчення місцевої мови тощо, зокрема такі діють і у Словаччині. Усі вони полегшують комунікацію та дозволяють набагато легше, навіть без знання мови, отримати важливі послуги. Це допомагає біженцям бути інформованими та почуватися у безпеці в новому оточенні.

Мовна адаптація в новому соціокультурному середовищі визначається не лише навчанням мови, але й можливістю використовувати технології для полегшення цього процесу. Українські біженці в Словаччині відчують потребу у вивченні мови та збереженні своєї мовної ідентичності, і це може бути досягнуто за допомогою сучасних технологій. Нині популярні мовні додатки та онлайн-курси, які стають ефективним інструментом для вивчення нової мови в інтерактивному форматі. Додатки надають українським біженцям можливість вчити словацьку мову у зручний для них час і темп. Інтерактивні вправи, аудіозаписи та відгуки можуть значно полегшити процес вивчення та поліпшити навички мовлення. Технології також відіграють важливу роль у збереженні та розвитку мовної ідентичності українських біженців. Інтернет-ресурси, такі як онлайн-спільноти, блоги та відеоканали, дозволяють мігрантам спілкуватися на рідній мові, обмінюватися досвідом та зберігати культурні традиції через мову. Так, створення власного відеоблогу на платформі YouTube, де біженець може ділитися своїм досвідом та враженнями, є одним із способів підтримання та розвитку мовної ідентичності. Використання технологій для власного вираження стає не лише способом вивчення мови, але й інструментом для збереження та розповсюдження мовної культури. Мовна адаптація українських біженців у Словаччині через технології відкриває нові можливості для вивчення, вдосконалення та збереження мовних навичок та ідентичності. Технології стають партнерами в цьому процесі, надаючи інструменти для успішної адаптації в новому культурному середовищі.

Соціальні мережі стали важливим засобом для формування віртуальних спільнот та забезпечення соціальної підтримки для українських біженців. Платформи, такі як Фейсбук і Телеграм, дозволяють їм залишатися на зв'язку, обмінюватися досвідом та отримувати підтримку від однодумців. Так, українські групи на Фейсбук об'єднують біженців для обговорення актуальних питань, спільного вирішення проблем та надання практичної інформації. Тут можна знайти поради з адаптації, інформацію про робочі можливості та події, спрямовані на зміцнення взаємодії.

У Фейсбук і Телеграм існують численні та різноманітні групи українців у Словаччині. Користь таких платформ полягає у швидкості передачі інформації, лаконічності, можливості подавати мультимедійні матеріали, відносній простоті, доступності інформації. Ще однією їхньою перевагою називають анонімність і практично неможливість їх блокування. Серед негативів можна виділити суб'єктивність публікацій, наявність фейків, можливість використання в інформаційних війнах. Із слів української біженки, яка опинилася у Словаччині від початку війни: «Це (користування Фейсбук групами – авт.) було дуже корисно для мене, адже дозволило отримувати досить багато інформації щодо важливих дрібних та більш значимих на той час адаптаційних порад від людей, які переживали щось подібне. Я отримала соціальні вигоди від таких контактів (причетність, самоідентифікація, соціальне ототожнення, соціальне сприйняття тощо). Я відчувала начебто підтримку від інших членів соціальної мережі, таких самих як я біженців. Це давало відчуття спокою та безпеки, причетності, знижувало рівень моєї депресії» (Казьмирчук 2023а).

Соціальними мережами нині активно користуються українські біженці у Словаччині, доказом чого слугує невинне зростання кількості груп українських біженців у Словаччині та їхніх учасників на Фейсбук та у Телеграм-каналах. Вони створені для вирішення нагальних проблем біженців, комунікації та обміну інформацією. Особливо популярні серед людей з обмеженими можливостями.

Фейсбук груп українських біженців у Словаччині наразі є дуже багато, за приблизними підрахунками більше 50. Для аналізу я обрала найбільші за кількістю на сьогодні групи. Їх можна також класифікувати як загальні (призначені для спілкування на різні теми) та спеціальні або ж регіональні (групи з пошуку праці, групи допомоги, групи різних міст та країв Словаччини). Так, серед загальних груп нині найбільшою є «Спілка українців в Словаччині», яка мала у травні 2023 р. – 59,8 тис., у листопаді 2023 р. – 66,7 тис. учасників. Вона позиціонує себе як «група українців-однодумців, які проживають в Словаччині, допомагає в вирішенні всіх питань українців в Словаччині». Її було створено ще у 2019 р. Інша група – «Українці в Словаччині / Ukrajinci

на Slovensku». Її кількість учасників становила у травні 2023 р. – 48,6 тис., у листопаді 2023 р. – 53 тис. учасників. Група була створена ще у 2014 р. для обміну інформацією між українцями, які вже проживають або планують проживання в Словаччині, а також висвітлення подій, пов'язаних з життям української громади. Вона має Інстаграм та Телеграм канали.

Регіональна Фейсбук група «Українці в Братиславі /Ukrainians in Bratislava/ Ukrajinci v Bratislave» також стрімко зростає – у травні 2023 р. нараховувала 27,9 тис., а у листопаді 2023 р. зросла до 38,2 тис. учасників. Метою групи проголошено створення затишного простору, де можна спілкуватися, ділитися почуттями, корисними порадами та власним, вже пройденим досвідом. Групу було створено 14 березня 2022 р. Також дуже популярною є спеціальні групи з пошуку роботи, зокрема «Наші в Словаччині. Робота, житло, навчання та інше», яка у травні 2023 р. мала 34,5 тис. учасників, у листопаді 2023 – 43,7 тис.

Отже, половина загальних груп була створена після 24 лютого 2022 р., але є і такі що існують від 9 років, тобто з початком війни на сході України. Практично усі спеціальні групи фейсбуку про роботу були створені 5 або більше років тому і їхня кількість становить від 3 до 18 тис. учасників. Загальні групи більші за кількістю учасників. Регіональні групи українців на Фейсбуку також давні, зокрема деякі мають по 8 років, вони менші за кількістю учасників за загальні групи. Зазвичай ці групи мають одного або двох адміністраторів, у загальних групах також можуть приймати участь різні організації.

Телеграм групи українців – це передовсім чати для спілкування та обміну корисною інформацією між українськими біженцями. Їх також дуже багато, але вони поділяються на загальні чати та чати українців, що проживають у окремих містах. Деякі Телеграм чати поділяються на різні рубрики, зокрема купівля/продаж речей, житло та робота, події, знахідки, корисне тощо. Серед них популярні: «Братислава/ Словаччина/ Українці в Братиславі» (має більш як 3 тис. учасників), «Українці в Словаччині» (має більш як 9 тис. учасників) та «Кошице/Словаччина/ Українці в Кошицях», у травні 2023 р. мала більш як 2 тис. учасників, а в листопаді 2023 р. – більш як 3 тис. учасників). Телеграм групи значно менші за фейсбук групи українців у Словаччині, проте вони активніші та швидко розвиваються, адже за день мають більш як 200 різних повідомлень у чаті. Також соціальні мережі використовують як засіб зв'язку із близькими та рідними, які залишилися в Україні. Українці переважно дзвонять та пишуть через месенджери та соціальні мережі.

Щодо пошуку інформації, то слід виділити наступні цікаві для українських біженців блоки:

1. Інформація щодо перебування та прав за кордоном – багато різних запитів щодо прав та можливостей біженців їздити на відпочинок в межах ЄС або поза його межами. Цікавляться про можливість поїхати в іншу країну із статусом біженця. Серед актуальних питань біженців також: про право та можливість виїжджати закордон для неповнолітніх та 17–18-річних хлопців або дії українських водійських прав та купівлі/продажу авто.

2. Інформація щодо медичного обслуговування та питань здоров'я. Зокрема, доступність та вартість медичного обслуговування, та медичне страхування. Насамперед, українських біженців цікавить система медичного страхування (оформлення, контактна особа та вартість). Виникають проблеми із різницею між державною та приватною страховою системою. Для біженців важливий пошук медичних послуг українською або іншою доступною мовою: педіатрів, стоматологів та інших спеціалістів. Досить поширені скарги, на деяких педіатрів, які не бажають приймати пацієнтів-біженців, на довгі черги та дорогу вартість послуг.

3. Інформація щодо працевлаштування. Особливо гостро реагують українські біженці на пропозицію низької оплати праці, особливо ручної (прибиральниці). Багато українців діляться власним, переважно невдалим, досвідом роботи через «агентуру» (тобто агентства з підбору роботи) або просять поради щодо виконання якоїсь роботи. Не зважаючи на те, що є чимало спеціалізованих Фейсбук та Телеграм груп – пошук роботи ведеться на усіх можливих платформах. Часто пишуть неповнолітні біженці про потребу підробітку або люди з інвалідністю у пошуках роботи.

4. Затребуваною серед біженців є інформація щодо життя українців у Словаччині. Це дуже популярна тема серед українців, особливо тих, які планують приїхати в Словаччину.

5. Інформація щодо пошуку житла. Дуже багато оголошень про пошук житла по державній програмі. Багато запитів від біженців про можливості врегулювання проблем із сусідами, поради щодо кращого місця для проживання у різних краях та містах Словаччини.

6. Інформація щодо освіти. Чине найпопулярнішим запитом від біженців є запит щодо вступу до навчальних закладів. Особливо популярні у цій рубриці пошук місця в школі або садочку, через те, що більшість біженців – це жінки з дітьми, а також визнання дипломів. Також великою

проблемою є нерозуміння біженцями системи шкільної та вищої освіти Словаччини. Часто біженці задають питання про можливість поєднання навчання в українських та словацьких школах або навпаки про можливість навчатися лише в одній школі – українській або словацькій.

7. Інформація щодо курсів словацької мови. Особливо популярними на Фейсбуку та в Телеграм чатах є запити щодо курсів словацької мови, а також поширені запити щодо перекладу документів або незрозумілих повідомлень словацькою мовою.

8. Інформація щодо виплат або соціальних програм для біженців також дуже популярні. Особливо цікавляться виплатами на дитину, пенсійними виплатами та виплатами інвалідам. У новоприбулих біженців зазвичай виникають питання про механізми дії соціальних програм.

9. Інформація щодо комунікації – досить багато запитів на дружбу та спілкування від дорослих біженців та пошук батьками однолітків для спілкування дітей.

10. Користується популярністю інформація щодо пошуку послуг, зокрема косметологічних послуг та послуг салонів краси, особливо щодо зачісок, манікюру або подібного. У подібних запитах зазвичай обов'язковою умовою є надання послуг українською мовою. Особливо актуальні запити щодо перукарських послуг, адже українські жінки-біженки, переживши стрес, мають значні проблеми із випадінням волосся.

Це неповний перелік найголовніших запитів на отримання інформації від українців у Словаччині, які активно використовують Інтернет та соціальні мережі Фейсбук та Телеграм. Кожен запит та випадок досить унікальний. Слід також відзначити багато негативних коментарів, особливо щодо мови запиту, якщо звертаються російською мовою або роблять прості граматичні помилки. Але також помітна діяльність досить компетентних людей, які надають також інформацію з офіційних джерел.

У віртуальних спільнотах біженці знаходять підтримку у складних життєвих ситуаціях. Завдяки платформам для обговорення, вони можуть дізнатися про досвід інших та отримати поради з подолання труднощів адаптації. Так, історії успіху використання соціальних мереж для отримання роботи, освіти або медичної допомоги слугують натхненням для інших біженців.

Розглядаючи технологічні можливості для адаптації українських біженців у Словаччині, важливо враховувати не лише позитивні аспекти використання цих інструментів, але і можливі виклики, такі як забезпечення конфіденційності даних та захист від онлайн-загроз. Використання технологій у повсякденному житті біженців створює можливі ризики в сфері інформаційної та кібербезпеки. Ретельна увага до цих аспектів є важливою для забезпечення безпеки та захисту особистих даних біженців як найбільш уразливої категорії мігрантів. Серед основних ризиків використання новітніх технологій для українських біженців у Словаччині слід відзначити: виток особистих даних, кібератаки та шахрайство. Нині збільшення використання онлайн-сервісів та додатків призводить до витоку особистих даних, таких як адреса, номер телефону або інші конфіденційні дані. Це відбувається дуже просто, бо взаємодія більшості платформ соціальних мереж відбувається так, що користувач може стежити за іншими користувачами, ставити лайки, коментувати, поширювати та натискати публікації інших користувачів. Соціальні мережі стають ефективними для так званих хакерів, які поширюють шкідливі коди, які користувачі активують, натискаючи на посилання (Ikwi, Giommoni, Javed, Burnap, Williams 2023). Електронну пошту та соціальні мережі часто використовують для здійснення шахрайства, отримуючи конфіденційну інформацію або фінансові ресурси (Онищенко & Глушко 2022). Нажаль, жодних інформаційних кампаній щодо інформаційної безпеки не проводиться. Існують поодинокі повідомлення та попередження в українських групах щодо уже наявних злочинів. Дуже багато біженців нехтують важливістю контролю доступу до особистої інформації та стають жертвами зловмисників. Вони не обережні при наданні особистої інформації в соціальних мережах, хоча багато хто з них має вже негативний досвід і з недовірою ставиться до будь-яких повідомлень.

Отже, аналіз впливу комунікаційних технологій на процес адаптації українських біженців у Словаччині розкриває значущий та багатоплановий вплив цифрового середовища на їхнє повсякденне життя та взаємодію з місцевим населенням. Використання технологій виявляється ключовим фактором, який допомагає біженцям зберігати культурну ідентичність, розширювати соціальні зв'язки, а також успішно адаптуватися до нового соціокультурного середовища. Мобільні додатки та онлайн-ресурси сприяють навчанню мови та сприяють мовній адаптації біженців. Спілкування завдяки Інтернет дозволяє створювати віртуальні спільноти, що сприяє взаєморозумінню та позитивній взаємодії з місцевим населенням. Однак використання технологій також вносить і значні ризики щодо кібербезпеки та приватності, що вимагає від біженців більшої обережності. Перспективним напрямком, який допоможе розкрити глибше цю пробле-

му, може стати дослідження взаємодії у віртуальних спільнотах та їхньої ролі у формуванні ідентичності біженців. Також важливим є дослідження взаємодії українських біженців з українською діаспорою через технології.

Список джерел та літератури

- ЖУГАЙ, В. Й., & КУЗНЕЦОВА, Т. В., 2021, Особливості Телеграм-каналів як новітніх інструментів медіа: український контекст, Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського, Серія: Філологія. Журналістика, 32(71), № 6, Ч. 3. DOI: <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.6-3/21>
- ЗАНУДА, А., 2023, Скільки українців не повернуться з-за кордону і чим це загрожує Україні, BBC News Україна. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c06e1y0lv80o>
- КАЗЬМИРЧУК, М., 2023, Опитування у Facebook. (19 лютого 2023 року). Персональний архів анкет.
- КАЗЬМИРЧУК, М., 2023а, Інтерв'ю Іванни, Братислава, Словацька Республіка (10 грудня 2023 року). Персональний аудіоархів.
- ЛЕТИЧЕВСЬКИЙ, О. О., 2023, Сучасні наукові проблеми кібербезпеки, Вісник НАН України, (2), 12–20. DOI: <https://doi.org/10.15407/vishn2023.02.012>
- ОНИЩЕНКО, С., & ГЛУШКО, А., 2022, Аналітичний вимір кібербезпеки України в умовах зростання викликів та загроз, Науковий журнал «Економіка і регіон», (1(84)), 13–20. DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2022.1\(84\).2540](https://doi.org/10.26906/EiR.2022.1(84).2540)
- СКІТЕР, І., & ВОРОХОБ, М., 2021, Модель оцінки рівня культури кібербезпеки в інформаційній системі, Електронне фахове наукове видання «Кібербезпека: освіта, наука, техніка», 1(13), 158–169. DOI: <https://doi.org/10.28925/2663-4023.2021.13.158169>
- ЧЕРНЯВСЬКА, Л. В., & ДАНИЛЮК, Н. О., 2021, Телеграм-канали як інструмент диджиталізації українських масмедіа, Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика, 32 (71), № 6, Ч. 3. DOI <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.6-3/34>
- GIESING, Y., PANCHENKO, T., & POUTVAARA, P., 2022, Adaptation and Intergration Strategies of Refegee from Ukraine in Germany. ifo Forschungsberichte, 135, ifo Institut, München. [Online]. Available from: <https://www.ifo.de/en/publications/2022/monograph-authorship/adaptation-and-intergration-strategies-refegee-ukraine>
- HERMANOVA, M., & ANDRLE, J., 2022, Integration at first hand: reception, adaptation and integration in the Czech Republic from the perspective of refugees themselves. People in Need. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.cidob.org/en/publications/publication_series/project_papers/niem/integration_at_first_hand_reception_adaptation_and_integration_in_the_czech_republic_from_the_perspective_of_refugees_themselves
- IKWU, R., GIOMMONI, L., JAVED, A., BURNAP, P., & WILLIAMS, M., 2023, Digital fingerprinting for identifying malicious collusive groups on Twitter, Journal of Cybersecurity, 9(1), tyad014. DOI: <https://doi.org/10.1093/cybsec/tyad014>
- KOHLBERGER, J., BUBER-ENNSER, I., PEDZIWIATR, K., RENG, S., SETZ, I., BRZOZOWSKI, Jy. et al., 2023, High self-selection of Ukrainian refugees into Europe: Evidence from Kraków and Vienna, PLoS ONE, 18(12): e0279783. DOI: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0279783>
- LONERGAN, E. D., & SCHNEIDER, J., 2023, The power of beliefs in US cyber strategy: the evolving role of deterrence, norms, and escalation, Journal of Cybersecurity, 9(1), tyad006. DOI: <https://doi.org/10.1093/cybsec/tyad006>
- REDAKCIA UA.PLI, 2023, I'm Ukrainian: мобільний додаток для українців за кордоном, ua.pl. [Online]. Available from: <https://ua.pl/im-ukrainian-mobilnyi-dodatok-dlia-ukraintsiv-za-kordonom>
- SEKULOVA, M., 2023, Slovakia: Research on public perceptions of those displaced from Ukraine. European Website on Integration. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://ec.europa.eu/migrant-integration/news/slovakia-research-public-perceptions-those-displaced-ukraine_en
- UNHCR, 2022, Ukraine Refugee Situation. UNHCR The UN Refugee Agency. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

References

- CHERNIAVSKA, L. V., & DANILIUK, N. O., 2021, Telegram-kanaly yak instrument dydzhytalizatsii ukrainskykh masmedia [Telegram channels as a tool of digitization of Ukrainian mass media]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriya: Filolohiia. Zhurnalistyka*, 32 (71), № 6, Ch. 3. DOI <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.6-3/34> [In Ukrainian].
- GIESING, Y., PANCHENKO, T., & POUTVAARA, P., 2022, Adaptation and Intergration Strategies of Refegeee from Ukraine in Germany. *ifo Forschungsberichte*, 135, ifo Institut, München. [Online]. Available from: <https://www.ifo.de/en/publications/2022/monograph-authorship/adaptation-and-intergration-strategies-refegeee-ukraine> [In English].
- HERMANOVA, M., & ANDRLE, J., 2022, Integration at first hand: reception, adaptation and integration in the Czech Republic from the perspective of refugees themselves. *People in Need*. [Online]. Available from: https://www.cidob.org/en/publications/publication_series/project_papers/niem/integration_at_first_hand_reception_adaptation_and_integration_in_the_czech_republic_from_the_perspective_of_refugees_themselves [In English].
- IKWU, R., GIOMMONI, L., JAVED, A., BURNAP, P., & WILLIAMS, M., 2023, Digital fingerprinting for identifying malicious collusive groups on Twitter. *Journal of Cybersecurity*, 9(1), tyad014. DOI: <https://doi.org/10.1093/cybsec/tyad014> [In English].
- KAZMYRCHUK, M., 2023, Opytuvannia u Facebook (19 liutoho 2023 roku) [Facebook survey]. (February 19, 2023). Personalnyi arkhiv. [In Ukrainian].
- KAZMYRCHUK, M., 2023a, Interviu Anny, Martin, Slovatska Respublika (10 grudnia 2023 roku) [Interview with Ivanna, Bratislava, Slovak Republic]. (December 10, 2023). Personalnyi audioarkhiv intervui. [In Slovak].
- KOHLBERGER, J., BUBER-ENNSER, I., PEDZIWIATR, K., RENG, B., SETZ, I., BRZOZOWSKI, Jy. et al., 2023, High self-selection of Ukrainian refugees into Europe: Evidence from Kraków and Vienna. *PLoS ONE*, 18(12): e0279783. DOI: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0279783> [In English].
- LETYCHEVSKYI, O. O., 2023, Suchasni naukovi problemy kiberbezpeky [Modern scientific problems of cyber security]. *Visnyk NAN Ukrainy*, (2), 12–20. DOI: <https://doi.org/10.15407/visn2023.02.012> [In Ukrainian].
- ONYSHCHENKO, S., & HLUSHKO, A., 2022, Analitychnyi vymir kiberbezpeky Ukrainy v umovakh zrostantia vyklykiv ta zahroz [Analytical measurement of cyber security of Ukraine in the conditions of growing challenges and threats]. *Naukovyi zhurnal «Ekonomika i rehion»*, (1(84)), 13-20. DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2022.1\(84\).2540](https://doi.org/10.26906/EiR.2022.1(84).2540) [In Ukrainian].
- REDAKCIA UA.PLI, 2023, I'm Ukrainian: mobilnyi dodatok dlia ukraintsiv za kordonom [I'm Ukrainian: a mobile application for Ukrainians abroad]. *ua.pl*. [Online]. Available from: <https://ua.pl/im-ukrainian-mobilnyi-dodatok-dlia-ukraintsiv-za-kordonom> [In Ukrainian].
- SEKULOVA M., 2023, Slovakia: Research on public perceptions of those displaced from Ukraine. *European Website on Integration*. [Online]. Available from: https://ec.europa.eu/migrant-integration/news/slovakia-research-public-perceptions-those-displaced-ukraine_en [In English].
- SKITER, I., & VOROKHOB, M., 2021, Model otsinky rivnia kultury kiberbezpeky v informatsiinii system [Model for assessing the level of cyber security culture in information systems]. *Elektronne fakhove naukove vydannia «Kiberbezpeka: osvita, nauka, tekhnika»*, 1(13), 158–169. DOI: <https://doi.org/10.28925/2663-4023.2021.13.158169> [In Ukrainian].
- UNHCR, 2022, Ukraine Refugee Situation. UNHCR The UN Refugee Agency. [Online]. Available from: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> [In English].
- ZANUDA, A., 2023, Skilky ukraintsiv ne povernutsia z-za kordonu i chym tse zahrozhuie Ukraini, *BBC News Ukraina* [How many Ukrainians will not return from abroad and how this threatens Ukraine]. [Online]. Available from: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c06e1y0lv80o> [In Ukrainian].
- ZHUHAI, V. Y., & KUZNIETSOVA, T. V., 2021, Osoblyvosti Telegram-kanaliv yak novitnikh instrumentiv media: ukrainskyi kontekst [Peculiarities of Telegram channels as the latest media tools: the Ukrainian context]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho, Seriya: Filolohiia. Zhurnalistyka*, 32(71), № 6, Ch. 3. DOI: <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.6-3/21> [In Ukrainian].

Вплив комунікаційних технологій на процес адаптації українських біженців у Словаччині

Ця стаття є результатом етнографічного дослідження, призначеного розкрити взаємодію сучасних комунікаційних технологій та процесів адаптації українських біженців у Словаччині, що відбувається у надзвичайно складному соціокультурному контексті. Автор ставить перед собою завдання не лише описати факти, але й запропонувати поглиблений аналіз та теоретичні рефлексії, що дозволяє ліпше зрозуміти сутність впливу комунікаційних технологій на процес адаптації біженців. У статті пропонується широкий огляд інструментів комунікації, які використовують українські біженці в Словаччині, вивчаючи їхню роль у формуванні ідентичності, адаптаційних стратегіях та взаємодії з місцевим населенням. Автор використовує етнологічні методи для детального розгляду динаміки цих взаємодій, звертаючи увагу на психосоціальні та культурні виміри процесу адаптації. Стаття розкриває, як використання мобільних додатків, соціальних платформ, та інших технологій впливає на вивчення мови, збереження культурної спадщини, а також на розвиток соціальних мереж та віртуальних спільнот у Фейсбук та Телеграм. Дослідження детально висвітлює перешкоди та вигоди, які виникають в результаті цієї взаємодії, а також розглядає етнічні та культурні аспекти адаптаційного процесу. Також висвітлюються блоки інформації, яку найчастіше шукають українські біженці у віртуальних спільнотах. Автором звертається увага на питання кібербезпеки та конфіденційності, пов'язаних із використанням технологій, а також їхньому впливу на збереження індивідуальних та колективних прав та свобод українських біженців. Стаття враховує етичні вимоги та виклики, які виникають у зв'язку із залученням сучасних комунікаційних інструментів в процесі міграційної адаптації. Висновки статті роблять акцент на те, що використання технологій є ключовим фактором, який допомагає українським біженцям зберігати культурну ідентичність, розширювати соціальні зв'язки, а також успішно адаптуватися до нового соціокультурного середовища. Також, стаття визначає перспективи для подальших досліджень у сфері вивчення впливу комунікаційних технологій на міграційну динаміку та адаптаційні стратегії.

Ключові слова: адаптація, українські біженці, комунікаційні технології, етнологія, міграція, кібербезпека.

Mariia Kazmyrchuk, Doctor of Historical Sciences, Professor, Researcher of the Department of Archaeology and Cultural Anthropology, Faculty of Arts, Comenius University in Bratislava, Slovak Republic.

Марія Казьмирчук, доктор історичних наук, професор, дослідник кафедри археології та культурної антропології, філософського факультету Університету Коменського в Братиславі, Словацька Республіка.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8877-4489>

Researcher ID: AAR-9307-2020

Received: 18.01.2024

Advance Access Published: February, 2024